



ΚΥΚΚΩΤΕΣ ΜΟΝΑΧΟΙ ΥΠΗΡΕΤΟΥΝ ΤΗΝ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ

● **Του Κωστή Κοκκινόφτα**

Ερευνητή Κέντρου Μελετών Ιεράς Μονής Κύκκου

Κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας (1571-1878) ένας πολύ μεγάλος αριθμός Κυπρίων κληρικών υπηρέτησε μακριά από την Κύπρο, και διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στη διαφύλαξη της ελληνορθόδοξης συνείδησης των υποδούλων. Αρκετοί από αυτούς προέρχονταν από την ιστορική Μονή της Παναγίας του Κύκκου, στο περιβάλλον της οποίας έμαθαν τα πρώτα τους γράμματα και ανδρώθηκαν πνευματικά. Οι περισσότεροι ανήλθαν σε αρχιερατικούς θρόνους του Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως, με το οποίο η Μονή Κύκκου διατηρούσε στενότετους δεσμούς, ενώ δεν λείπουν και περιπτώσεις Κυκκωτών μοναχών, οι οποίοι

υπηρέτησαν σε άλλα Πρεσβυγενή Πατριαρχεία ή στις ελληνικές κοινότητες της Διασποράς, καθώς και στην Ορθόδοξη Εκκλησία της Γεωργίας.

Εξέχουσα θέση ανάμεσά τους κατέχει ο Πρωτοσύγκελλος της Μονής και μετέπειτα Μητροπολίτης Αγκύρας (1773-1779) Σεραφεΐμ Πισσιδίειος, ο οποίος εξέδωσε κατά το δεύτερο μισό του 18ου αιώνα πολλά βιβλία στα «καραμανλίδικα», γραμμένα δηλαδή στην τουρκική γλώσσα, με ελληνικούς όμως χαρακτήρες, για να στηρίξει την εθνική συνείδηση των τουρκόφωνων Ελλήνων της Καππαδοκίας. Ο Σεραφεΐμ καταγόταν από την Αττάλεια, εντάχθηκε στην αδελφότητα της Μονής Κύκκου το 1751 και ανέπτυξε πλούσιο εκδοτικό έργο, στο

οποίο περιλαμβάνονται δεκαπέντε βιβλία στα «καραμανλίδικα» και άλλα εννέα στην ελληνική γλώσσα, που τυπώθηκαν με επιμέλεια του στα τυπογραφεία της Βενετίας και της Λειψίας¹.

Στον μητροπολιτικό θρόνο Αγκύρας υπηρέτησε μεταξύ των ετών 1823 και 1826 και ένας άλλος Κυκκώτης Ιερομόναχος, ο Αγαθάγγελος Μυριανθούσης, ο οποίος γεννήθηκε το 1782 στο χωριό Μηλικούρι. Ο Αγαθάγγελος εξελέγη αρχικά Επίσκοπος Κοτυαίου (1818-1823) και στη συνέχεια Αγκύρας (1823-1826), στον μητροπολιτικό θρόνο της οποίας υπηρέτησε μέχρι το 1826. Ακολούθως μετέβη στην Ανατολική Στερεά Ελλάδα, όπου έλαβε ενεργό μέρος στην επανάσταση του 1821, όπως μαρτυρεί επιστολή, ημερομηνίας 20 Αυγούστου 1829, του Δημητρίου Υψηλάντη προς τον πρώτο Έλληνα Κυβερνήτη Ιωάννη Καποδίστρια. Τελικά, το 1833, εξελέγη Μητροπολίτης Λοκρίδος, διακόνημα στο οποίο υπηρέτησε μέχρι τον θάνατό του, που συνέβη το 1852².

Τις πρώτες δεκαετίες του 19ου αιώνα υπηρέτησε σε αρχιερατικό θρόνο του Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως ο Επίσκοπος Τρωάδος Βενέδικτος, επίσης πρώην Κυκκώτης μοναχός, για τον οποίο όμως διασώζονται πολύ λίγες πληροφορίες, όπως ότι για μεγάλο διάστημα υπηρέτησε στις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες³.

Ένας άλλος Κύπριος Αρχιερέας, ο οποίος υπηρέτησε τον 19ο αιώνα στο Οικουμενικό Πατριαρχείο, ήταν ο Μητροπολίτης Κώου (1843-1853) Παγκράτιος, ο οποίος διατηρούσε στενούς δεσμούς με τη Μονή Κύκκου, και ίσως διετέλεσε παλιό μέλος της αδελφότητάς της. Ο Παγκράτιος συνδέθηκε με την προσπάθεια ανάπτυξης της παιδείας στην Κω και την ίδρυση του πρώτου σχολείου το 1845, που έγινε μετά από σύσκεψή του με τους προύχοντες του νησιού. Στην Κω και στο γειτονικό μικρό νησί Ψέριμος σώζονται εικόνες, που δώρησε ή επαργύρωσε για τους ναούς τους, τεκμήριο της εκεί παρουσίας του. Μία από αυτές, που τοποθετήθηκε σε προσκυνητάρι του μητροπολιτικού ναού του Αγίου Νικολάου, φέρει την επιγραφή «Μήτηρ Θεοῦ. Ἡ Ἐλεοῦσα τοῦ Κύκκου» και επαργυρώθηκε με δαπάνες του, το 1853. Απεβίωσε στις αρχές της δεκαετίας του 1870 στη Λευκωσία, όπου είχε εγκατασταθεί μερικά χρόνια μετά την παραίτησή του από τον θρόνο της Κώου⁴.

Ο τελευταίος από τους γνωστούς Κυκκώτες Αρχιερείς του Οικουμενικού Πατριαρχείου είναι ο πρώην Επίσκοπος Αργυρουπόλεως (1886-1896) και μετέπειτα Μητροπολίτης Μεσημβρίας (1896-

1906) του Ευξείνου Πόντου Χαρίτων Ευκλείδης, ο οποίος πρωτοστάτησε στις προσπάθειες του Ελληνισμού για τη διατήρηση της ελληνικότητας της Ανατολικής Ρωμυλίας, την περίοδο του Μακεδονικού αγώνα. Ο Χαρίτων γεννήθηκε το 1936 στο χωριό Καμινάρια και υπήρξε «προ του 1880», όπως αναφέρεται, απόφοιτος της Ριζαρείου Εκκλησιαστικής Σχολής. Στη συνέχεια υπηρέτησε ως εφημέριος στην Κωνσταντινούπολη, από όπου εξελέγη Αρχιερέας του Οικουμενικού Πατριαρχείου. Μετά την παραίτησή του για λόγους υγείας από τον μητροπολιτικό θρόνο Μεσημβρίας απεσύρθη στη «βασιλίδα των πόλεων», όπου απεβίωσε γύρω στο 1917⁵.

Παλιός Κυκκώτης μοναχός υπήρξε επίσης ο Επίσκοπος στη Γεωργία Ιωακείμ, ο οποίος ίδρυσε το 1781 το Μετόχιο της Μονής στην περιοχή Βαρτζία, μετά από δωρεά του βασιλιά της χώρας, που έτρεφε μεγάλο σεβασμό για τη Μονή Κύκκου και τη θαυματουργή εικόνα της Παναγίας της Κυκκώτισσας. Για αρκετά χρόνια το Μετόχιο αυτό αποτελούσε σημαντικό οικονομικό πόρο για τη Μονή, και συνέτεινε σε μεγάλο βαθμό στην ανάκαμψή της, μετά την κρίση του 1821. Ο Ιωακείμ παρέμεινε εκεί, διαχειριζόμενος το Μετόχιο, μέχρι το 1816, οπότε εξελέγη σε αρχιερατικό θρόνο, και υπηρέτησε την Ορθόδοξη Εκκλησία της Γεωργίας μέχρι τον θάνατό του, που συνέβη γύρω στο 1837⁶.

Από τη Μονή Κύκκου ξεκίνησε επίσης τη μοναχική του ζωή ο μεγάλος ευεργέτης της παιδείας στην Κύπρο και την Παλαιστίνη στα μέσα του 19ου αιώνα Μητροπολίτης αρχικά Σεβαστείας (1836-1838) και ακολούθως Πέτρας (1838-1867) του Πατριαρχείου Ιεροσολύμων Μελέτιος Ματτέος. Ο Μελέτιος γεννήθηκε στο χωριό Λεμίθου το 1785 και μετά την ένταξή του στην αγιοταφική αδελφότητα βοήθησε πολλούς νεαρούς Κυπρίους να φοιτήσουν στις Σχολές, που διατηρούσε το Πατριαρχείο Ιεροσολύμων και να πραγματοποιήσουν στη συνέχεια ευρύτερες σπουδές στην Ελλάδα και σε πανεπιστήμια της Ευρώπης. Ανάμεσά τους περιλαμβάνονται οι ανεψιοί του Πατριάρχης Αντιοχείας (1891-1898) Σπυρίδων, Μητροπολίτης Τιβεριάδος (1869-1875) Νεκτάριος, Αρχιεπίσκοπος Ιορδάνου (1881-1908) Επιφάνιος Ματτέος, Ηγούμενος της Μονής της Βηθανίας Γαβριήλ (†1901) και οι εξ αγχιστείας συγγενείς του αυτάδελφοι Αρχιμανδρίτης Ιερώνυμος Μυριανθέας (1838-1898) και Πρωτοσύγκελλος Μητροφάνης (1827-1870)⁷.

Κυκκώτης μοναχός υπήρξε επίσης ο Επίσκοπος Μαρεώτιδος (1840-1842) του Πατριαρχείου Αλε-

ξανδρείας Διονύσιος, ηγετική φυσιογνωμία του κινήματος των Οκτωβριανών. Ο Διονύσιος γεννήθηκε στην Τσακίστρα το 1887, και φοίτησε αρχικά στο Παγκύπριο Γυμνάσιο και ακολούθως στη Θεολογική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Στη συνέχεια επέστρεψε στην Κύπρο, και υπηρέτησε σε διάφορα διακονήματα, όπως αυτά του ιεροκήρυκα, του μέλους του Ηγουμενοσυμβουλίου και του εφημέριου στον ναό της Φανερωμένης στη Λευκωσία. Μετά την εξορία του από τους Βρετανούς αποικιοκράτες, τον Οκτώβριο του 1931, υπηρέτησε στο Πατριαρχείο Αλεξανδρείας ως ιεροκήρυκας στον καθεδρικό ναό του Αγίου Σάββα, διευθυντής του περιοδικού του Πατριαρχείου «Πάνταινος» (1932-1942) και αργότερα ως Επίσκοπος Μαρεώτιδος. Υπήρξε ένας από τους σημαντικότερους Κύπριους εκκλησιαστικούς συγγραφείς των χρόνων του Μεσοπολέμου, και δημοσίευσε μεγάλο αριθμό άρθρων, που χαρακτηρίζονται από την πολύ καλή θεολογική και εγκυκλοπαιδική τεκμηρίωσή τους, καθώς και την ανεπιτήδευτη ευσέβεια και τη βαθιά πίστη του συντάκτη τους⁸.

Δύο άλλοι Κυκκώτες κληρικοί, οι Αρχιμανδρίτες Μακάριος (1840-1883) και Ιερόθεος (1905-1972), υπηρέτησαν ως εφημέριοι στην ελληνική κοινότητα του Λονδίνου. Ο Μακάριος γεννήθηκε στην Τσακίστρα το 1840, και φοίτησε αρχικά στην Ελληνική Σχολή Λευκωσίας και στη συνέχεια στη Θεολογική Σχολή του Σταυρού Ιεροσολύμων, όπου ολοκλήρωσε τις σπουδές του το 1871. Ακολούθως επέστρεψε στην Κύπρο, και υπηρέτησε ως διευθυντής της Ελληνικής Σχολής Κύκκου μέχρι το 1875, που μετέβη στην Κωνσταντινούπολη, για να αναλάβει τα καθήκοντα του ιερατικώς προϊσταμένου του Μετοχίου της Μονής στο Διπλοκίονιο (Μπεσίκ Τας). Τελικά, το 1877, εγκαταστάθηκε στην αγγλική πρωτεύουσα, όπου υπηρέτησε ως εφημέριος μέχρι τον απροσδόκητο θάνατό του, που συνέβη το 1883⁹.

Ο Ιερόθεος γεννήθηκε στο χωριό Μουτουλλάς το 1905, και αρχικά αποφοίτησε από το Παγκύπριο Γυμνάσιο (1926-1930) και στη συνέχεια από τη Σχολή Σαμουήλ (1930-1932). Το 1933 μετέβη για σπουδές στη Θεολογική Σχολή Αθηνών, τις οποίες όμως δεν ολοκλήρωσε, εξαιτίας απέλασής του από το δικτατορικό καθεστώς της 4ης Αυγούστου του 1936, μετά που δημοσίευσε αριθμό άρθρων - ανταποκρίσεων εναντίον του στην κυπριακή εφημερίδα «Ελευθερία». Μετά την εξέλιξη αυτή εγκαταστάθηκε στην αγγλική πρωτεύουσα, όπου συνέχισε τις σπουδές του και υπηρέτησε ως ιεροδιάκονος στην αρχή και εφημέριος στη συνέχεια



στους εκεί ναούς. Κατά τη διάρκεια της παραμονής του στο Λονδίνο ο Ιερόθεος υπήρξε δραστήριο στέλεχος της παροικίας, δίδαξε την ελληνική γλώσσα στα παιδιά των αποδήμων, ίδρυσε βιβλιοπωλείο και εκδοτικό οίκο και ανέπτυξε πλούσια συγγραφική και εθνική δράση. Απεβίωσε το 1972¹⁰.

Στις μέρες μας, με πρωτοβουλία του Μητροπολίτη Κύκκου και Τηλλυρίας κ. Νικηφόρου, η Μονή έχει επικεντρώσει μέρος από τις πολύπλευρες δραστηριότητές της στον τομέα της ηθικής και υλικής στήριξης των Ορθοδόξων Πατριαρχείων της Μέσης Ανατολής και της Ανατολικής Ευρώπης, καθώς και των ιεραποστολικών κλιμακίων της Ασίας και της Αφρικής. Αναφέρονται ενδεικτικά η χρηματοδότηση της ανακαίνισης δημοτικού σχολείου του Πατριαρχείου Ιεροσολύμων στην Παλαιστίνη, όπου φοιτούν παιδιά Αραβόφωνων Ορθοδόξων, η κάλυψη των δαπανών για τη λειτουργία έδρας ελληνικής γλώσσας στην Εκκλησιαστική Ακαδημία Μόσχας και η χρηματική βοήθεια, που παρέχει προς το Πατριαρχείο Αλεξανδρείας για τη λειτουργία της Ιερατικής Σχολής Μακάριος Γ' στην Κένυα. Επίσης συνδράμει κατά καιρούς οικονομικά τις Μητροπόλεις του Πατριαρχείου αυτού, ενώ κάλυψε και τις δαπάνες για τον εξωραϊσμό και την ανοικοδόμηση της ιστορικής Μονής του Αγίου Σάββα στην Αλεξάνδρεια, που πραγματοποιήθηκε το 1999¹¹.

Στα πλαίσια της στήριξης του Πατριαρχείου Αλεξανδρείας, που στις μέρες μας έχει κατεξοχήν ιεραποστολικό ρόλο, τρεις από τους νεότερους Κυκκώτες κληρικούς, απόφοιτοι της Θεολογικής Σχολής Αθηνών και κάτοχοι ευρύτατης μόρφωσης, αποδέχτηκαν, με τις ευλογίες της Μονής της μετανοίας τους, πρόσκληση του Κύπριου στην καταγωγή μακαριστού Πατριάρχη Πέτρου Ζ' να υπηρέτησουν σε διάφορα διακονήματά του. Πρόκειται



για τους Μητροπολίτες Ιωαννουπόλεως Σεραφεΐμ και Καλής Ελπίδος Σέργιο, καθώς και τον Έξαρχο του Πατριαρχείου στη Ρωσία Επίσκοπο Κυρήνης Αθανάσιο.

Ο Μητροπολίτης Ιωαννουπόλεως Σεραφεΐμ γεννήθηκε το 1961 στο χωριό Γαλαταριά της Πάφου, και εστάλη από τη Μονή Κύκκου για σπουδές αρχικά στη Θεολογική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών και ακολούθως στη Μεγάλη Βρετανία, όπου ειδικεύτηκε στον κλάδο της πατρολογίας. Στη συνέχεια υπηρέτησε στην Αφρικανική Ήπειρο, ως Μητροπολίτης Κένυας και Ειρηνοπούλεως, από το 1997 έως το 2001, και ακολούθως ως Μητροπολίτης Ιωαννουπόλεως¹².

Ο Μητροπολίτης Καλής Ελπίδος Σέργιος γεννήθηκε το 1967 στο χωριό Καμινάρια, και είναι απόφοιτος του έτους 1992 της Θεολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών. Το 1997 μετέβη στη Νότιο Αφρική, όπου ανέλαβε τα καθήκοντα του ιερατικού προϊσταμένου στο Πορτ Ελίζαμπεθ, μέχρι το 1999, που εξελέγη Μητροπολίτης Καλής Ελπίδος, διακόνημα στο οποίο υπηρετεί έκτοτε¹³.

Ο Επίσκοπος Κυρήνης Αθανάσιος γεννήθηκε στη Μόρφου το 1958. Σπούδασε επίσης στη Θεολογική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών, και πραγματοποίησε μεταπτυχιακές σπουδές σε πανεπιστήμιο της Γαλλίας στον κλάδο της ιστορίας του βυζαντινού και μεταβυζαντινού κόσμου και της Λατινικής Ανατολής. Υπηρέτησε ως Έφορος της Μονής και μέλος του Ηγουμενοσυμβουλίου της μέχρι το 1997, που μετέβη στη ρωσική πρωτεύουσα και ανέλαβε το έργο της ενδυνάμωσης των σχέσεων της Ελληνόφωνης Ορθοδοξίας με το Πατριαρχείο Μόσχας, το οποίο συνεχίζει από τον Νοέμβριο του 1999 ως Επίσκοπος Κυρήνης.¹⁴ ■

¹ Για τη ζωή του βλ. Σόλωνος Χατζησολωμού, «Δύο άγνωστοι ύμνοι του 18ου αιώνα προς τιμήν της Παναγίας του Κύκκου», *Επετηρίδα Κέντρου Μελετών Ιεράς Μονής Κύκκου* 3(1996), σ. 415-451· Ευτύχιου Γαβριήλ, «Οι πρόλογοι της καραμανλίδικης και της ελληνικής έκδοσης της περιγραφής του Κύκκου του 1782», *Επετηρίδα Κέντρου Μελετών Ιεράς Μονής Κύκκου* 5(2001), σ. 380-382· Πασχάλη Κιτρομηλίδη, *Κυπριακή Λογιοσύνη 1571-1878*, *Λευκωσία* 2002, σ. 246-250.

² Για τον Αγαθάγγελο Μυριανθούση βλ. Κωστή Κοκκινόφτα, *Κυκκώτικα Μελετήματα*, τ. Α', *Λευκωσία* 1997, σ. 51-78.

³ Για τον Βενέδικτο βλ. Κωστή Κοκκινόφτα, *Κυκκώτικα Μελετήματα*, ό.π., σ. 107-115.

⁴ Για τον Παγκράτιο βλ. Κωστή Κοκκινόφτα, *Κυκκώτικα Μελετήματα*, ό.π., σ. 117-130.

⁵ Για τον Χαρίτωνα Ευκλείδη βλ. Κωστή Κοκκινόφτα, *Κυκκώτικα Μελετήματα*, ό.π., σ. 131-138· Του ιδίου, *Τα Καμινάρια*, *Λευκωσία* 2009, σ. 175-181.

⁶ Για τον Ιωακείμ βλ. Ηγουμένου Κύκκου Χρυσοστόμου, *Η Ιερά Βασιλική και Σταυροπηγιακή Μονή του Κύκκου*, *Κύπρος* 1969, σ. 105· Αθανάσιου Κυκκώτη, *Ανεκδότα έγγραφα του εν Γεωργία Μετοχίου της Ιεράς Μονής Κύκκου*, *Λευκωσία* 1998, σ. 12-13· Ιωάννη Θεοχαρίδη, *Ο Κώδικας 53 της Ιεράς Μονής Κύκκου*, *Λευκωσία* 2004, σ. 88-89.

⁷ Για τον Μελέτιο Ματτέο βλ. Κωστή Κοκκινόφτα, *Κυκκώτικα Μελετήματα*, ό.π., σ. 79-105.

⁸ Για τον Διονύσιο βλ. Κωστή Κοκκινόφτα, *Η ζωή και το έργο του Επισκόπου Μαρεώτιδος Διονυσίου Κυκκώτη (1887-1942)*, *Λευκωσία* 2001. Το συγγραφικό έργο του έχει επανεκδοθεί σε τρεις ογκώδεις τόμους. Βλ. Κωστή Κοκκινόφτα, *Κυκκώτικα Μελετήματα*, ό.π., σ. 79-105.

νόφτα (επιμέλεια), *Διονυσίου Κυκκώτη Επισκόπου Μαρεώτιδος*, *Απαντα*, τ. Α' (1922-1935), *Λευκωσία* 2001, *Απαντα*, τ. Β' (1936-1937), *Λευκωσία* 2002, και *Απαντα*, τ. Γ' (1938-1942), *Λευκωσία* 2007.

⁹ Για τον Μακάριο βλ. Κωστή Κοκκινόφτα, *Κυκκώτικα Μελετήματα*, ό.π., σ. 191-203.

¹⁰ Για τον Ιερόθεο και το έργο του βλ. Κλείτου Ιωαννίδη, *Ιστορία της Νεώτερης Κυπριακής Λογοτεχνίας*, *Λευκωσία* 1986, σ. 283-284· Του ιδίου, «Η ανέκδοτη αλληλογραφία του Αρχιμανδρίτη Ιερόθεου Κυκκώτη με τον εξόριστο στις Σευχέλλες Εθνάρχη Μακάριο Γ'», *Επετηρίδα Κέντρου Μελετών Ιεράς Μονής Κύκκου* 2(1993), σ. 399-416· Θεοχάρη Σταυρίδη, *Η Ιερά Μονή Κύκκου στα Βρετανικά Αποικιακά Αρχεία 1930-1939*, *Λευκωσία* 1999, σ. 95-98· Κλείτου Ιωαννίδη, *Αρχιμανδρίτης Ιερόθεος Κυκκώτης, ο εθνικός αγωνιστής, ο δημοκράτης*, *Λευκωσία* 2007.

¹¹ Ανωνύμου, «Αναπαλαιώθηκε ο ιερός πατριαρχικός ναός και η Ιερά Μονή του Αγίου Σάββα», *Πάνταινος* 92/31(2000), σ. 16-17, 20-21.

¹² Ανωνύμου, «Η χειροτονία του νέου Μητροπολίτου Κένυας και Ειρηνοπούλεως κ. Σεραφεΐμ», *Πάνταινος* 90/16(1998), σ. 17-24· Ανωνύμου, «Σύγκλησις της Αγίας και Ιεράς Συνόδου του Πατριαρχείου Αλεξανδρείας και πάσης Αφρικής», *Πάνταινος* 93/37(2001), σ. 14-15.

¹³ Ανωνύμου, «Εκλογή και χειροτονία του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Καλής Ελπίδος κ. Σεργίου», *Πάνταινος* 92/32(2000), σ. 128-133.

¹⁴ Ανωνύμου, «Εκλογή και χειροτονία του Θεοφιλεστάτου Επισκόπου Κυρήνης κ. Αθανασίου», *Πάνταινος* 92/32(2000), σ. 142-150· Χαράλαμπος Στρόππου, «Μορφίτες που τιμούν την Κύπρο στο εξωτερικό. Επίσκοπος Κυρήνης Αθανάσιος», *Φωνή της Μόρφου* 35(2007), σ. 43-44.